

Василь Клок

Львівський торговельно-економічний університет

кандидат історичних наук, доцент

e-mail: clockvas@yahoo.comORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2613-2007>Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/AAK-2993-2021>**Польський національний рух у Галичині під час Першої світової війни**

Анотація. Метою статті є дослідження розвитку польського національного руху в Галичині під час Першої світової війни. **Методи дослідження:** аналіз, синтез, узагальнення, проблемно-хронологічний, історико-системний. **Наукова новизна:** вперше у вітчизняній історіографії комплексно досліджено генезу польської національної ідеї в Галичині в 1914–1918 рр. та діяльність місцевих польських політиків задля її реалізації. **Висновки:** Завдяки ліберальному політичному режиму Австро-Угорщини польський національний рух Галичини наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. досяг значних результатів. Тому польська політична еліта бачила (у початку I світової війни) шанс для звільнення від Російської імперії польських земель та відновлення своєї національної держави. На думку більшості представників польського національного руху, досягнення цієї мети мало базуватись на підтримці та тісному союзі з Габсбурзькою монархією. Унаслідок усі польські партії Галичини та їхні представники у Віденському парламенті урочисто стали на сторону Австрії та Четверного союзу у світовому конфлікті. На першому етапі світової війни польське суспільство краю з ентузіазмом підтримувало Австро-Угорщину та допомагало формувати національні підрозділи у складі австрійської армії – польські легіони. Ситуація зазнала кардинальної зміни після підписання Четверним союзом договору з Українською народною республікою. Таємний додаток до цього документу передбачав поділ Галичини за національною ознакою. Це підірвало довіря польського політикуму та суспільства до Відня. Крім цього, американський президент В. Вільсон у січні 1918 р. у своїх «14 тезах» гарантував відновлення польської держави з виходом до моря. Зі вступом у війну США на стороні Антанти Четверний союз практично втратив шанси на мілітарну перемогу. Тому наприкінці 1918 р. польська політична еліта Галичини усвідомила потребу об'єднання задля відбудови Польської держави в кордонах 1772 р. без підтримки Четверного союзу.

Ключові слова: Австро-Угорщина, Відень, Галичина, національний рух, Перша світова війна, політичні партії, Польща, Четверний союз.

Постановка проблеми. У другій половині XVIII ст. польські землі опинилися під владою Австрійської, Російської та Пруської монархій. Лише завдяки лібералізації політичного режиму у Відні наприкінці XIX ст. польський національний рух одержав можливості для повноцінного розвитку. До того ж поляки одержали ключові посади в адміністрації, Сеймі та економічному житті Галичини. Загострення взаємин між європейськими державами на початку XX ст. дало надію польській політичній еліті на відновлення Польщі. На думку більшості польських галицьких політиків, майбутня польська держава мала перебувати в тісному політичному та економічному зв'язку з Австро-Угорщиною. Проте відкритим залишалось питання польських земель у складі Німеччини, оскільки остання була важливим союзником Габсбургів. Польське суспільство Галичини з ентузіазмом зустріло початок I світової війни. У краї почали сформуватись польські військові легіони для боротьби проти Російської імперії. На завершальній стадії світового конфлікту настрої польської політичної еліти Галичини зазнали кардинальної трансформації. Поляки були розчаровані «заграванням» Відня з українським національним рухом. Вступ США у війну на стороні Антанти поставив під сумнів перемогу Четверного союзу. А декларування американським президентом В. Вільсоном «14 пунктів» післявоєнної перебудови Європи з гарантіями відновлення Польщі остаточно схилили польський національний рух до розриву з Австро-Угорщиною та відбудови власної держави в кордонах 1772 р.

Аналіз джерел та основних досліджень. Аналіз розвитку польського національного руху під час I світової війни базується на значній джерельній базі. Зокрема, спогади польських політиків, які займали керівні посади в тогочасному польському політикумі, як-от С. Гломбінський [Głobiński, 1939], І. Дашинський [Daszyński, 1918], В. Вітос [Witos, 1981]. Автори цих мемуарів належали до різних політичних сил, а це дає нам змогу дослідити

польський національний рух в усій різноманітності його представників. Дослідження базується на великій кількості архівних документів Державного архіву Львівської області, Центрального архіву України у місті Львові, Архіву нових актів у Варшаві, які вперше були введені у науковий обіг. Це документи, які ілюструють ставлення польського населення Галичини до підписання Брестського миру [ЦДІАУ у м. Львові. Ф.717. Оп.1. Спр.17.], діяльність польських політичних партій на завершальному етапі війни [ДАЛО. Ф.257. Оп.2. Спр.1186.], [AAN. Sygn.4. K.58.].

Уже в міжвоєнний період у польській історіографії з'явилися роботи, в яких досліджено діяльність польських політичних партій в Галичині у міжвоєнний період [Bełcikowska A. 1925], [Pobóg-Malinowski W. 1933]. У післявоєнний період на цю тему накладено негласне політичне табу. У польській історіографії цього періоду увага була приділена лише лівим політичним силам. Ситуація змінилась на початку 1990-х рр. Українські історики розглядали розвиток польського національного руху в контексті боротьби та протистояння з українським національним рухом [Притуляк П., 2004], [Тищик Б., 2004]. Польська історіографія займається дослідженням ширшого кола проблем розвитку польського національного руху в 1914–1918 рр. [Garlicki A., 1988], [Mrocza L., 1998], [Grabowski Z., 2014].

Мета статті. Проаналізувати розвиток польського національного руху в Галичині під час I світової війни.

Виклад основного матеріалу. На початку XX ст. дійшло до загострення міжнародної ситуації. Сформувалися два антагоністичні військово-політичні блоки – Антанта (Росія, Великобританія, Франція) та Троїстий союз (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія), які боролися за сфери впливу. Результатом цього став початок у 1914 р. Першої світової війни. У цьому конфлікті польські політичні партії Галичини підтримали Відень. Натомість вони сподівалися на допомогу Австрії у відбудові власної національної держави.

16 серпня 1914 р. після дводенних нарад польського Сеймового кола у австрійському парламенті прийнято рішення про беззастережну боротьбу з Росією та утворення Головного національного комітету. Під цією декларацією підписалися всі вагомні польські політичні партії, включно з національними демократами, хоча лідер партії Р. Дмовський вважав німців головним ворогом польського народу і слов'янського світу загалом. На думку польського історика В. Побуг-Маліновського, така позиція галицької національної демократії була не зовсім щирою і мала тактичний характер [Pobóg-Malinowski, 1933 : 359]. Так, один із чільних діячів галицької ендеції С. Гломбінський у своїх спогадах звинувачував Берлін і Відень у прагненні розірвати між собою польські землі, знищити їхнє господарство та пограбувати промисловість [Głombiński, 1939 : 305]. Незважаючи на такі застереження, галицькі національні демократи підтримали Відень у I світовій війні. В іншому випадку вони б опинилися поза законом та зазнали репресій.

Польські ліві партії вважали Російську імперію найбільшим ворогом робітничого руху. Лідер галицьких соціалістів І. Дашинський у спогадах аргументував підтримку Відня соціалістами тим, що перемога Росії у війні поклала би край соціалістичному руху в польських землях. Крім цього, альянс французької республіки з царатом розбив усі, колись сильні в поляків, спогади про визвольну роль Франції [Daszyński, 1918 : 6].

Людовці в світовому конфлікті також стали на боці Австрії. Вони активно сприяли утворенню польських легіонів у складі цісарської армії для боротьби з російським царатом [Bełcikowska, 1925 : 165].

Вибух I світової війни поставив перед польськими політиками Галичини завдання створити єдиний політичний орган для координації своїх зусиль. 15 серпня 1914 р. у залі міської управи в Кракові скликано засідання парламентського комітету Польського кола Австрійського парламенту. Президент міста Ю. Лео виступив із доповіддю про свою поїздку до Відня та проведені там переговори. Наслідком його подорожей стала декларація Франца Йосифа та уряду про позитивне ставлення до організації поляками власних збройних формувань у складі австрійської армії. Після цієї доповіді польський парламентський комітет ухвалив такі рішення: 1) задля об'єднання польських національних сил необхідно створити одну легальну організацію; 2) через цю організацію розпочати формування легіонів як польської збройної сили; 3) на чолі цих формувань мали стояти польські офіцери. 16 серпня 1914 р. відбулося пленарне засідання Польського кола, на якому були затверджені постанови парламентського комітету та текст звернення до народу із закликом «до великих спільних зусиль» [Witos, 1981 : 362]. Того ж дня відбулася конференція, усі політичні партії Галичини, що діяли на національному польському ґрунті, об'єдналися у Вищий національний комітет. Його очолив президент Польського кола доктор Ю. Лео. В. Вітос був обраний віце-президентом.

29 липня 1914 р. Ю. Пілсудський видав перші мобілізаційні накази. 31 липня М. Янушайтіс-Жегота остаточно підпорядкував своєму командуванню польські стрілецькі

команди у Львові. 3 серпня 1914 р. під егідою Австрії у Кракові, з парамілітарних та спортивних товариств «Стрільця», «Сокола» та «Бартошових дружин» створено Першу кадрову компанію. У ній було 144 воїни під командуванням Т. Каспшицького. Ю. Пілсудський ставився до цього підрозділу, як до кузні особового складу майбутньої польської армії [Garlicki, 1988 : 166]. Польські легіони були підпорядковані новому штабу австрійської розвідки, начальник якої генерал О. Хранілович фон Цветассін вступив у прямий контакт з Ю. Пілсудським [Świątek, 1998 : 44].

9 липня 1916 р. Ю. Пілсудський пішов у відставку з командування легіонів. Цим вчинком він бажав висловити своє заперечення ігноруванню легіонів і невизнання їх як польської армії, що бореться за незалежність. Його відправили у відпустку, звільнивши лише 26 вересня 1916 р. Відхід Ю. Пілсудського призвів до масового звільнення поляків з австрійської військової служби. Тому 5 листопада 1916 р. Німецька імперія та Австро-Угорщина видали прокламацію (так званий Акт 5 листопада). У цьому документі вперше проголошувалось створення незалежної Польської держави на окупованих територіях Російської імперії [Grabowski, 2014 : 69]. Одним з головних мотивів цього кроку стало бажання залучити на свою сторону поляків. Акт від 5 листопада поставив питання незалежності Польщі на рівні міжнародного права і змусив Великобританію та Францію чинити тиск на царську Росію (яка досі розглядала польське питання як внутрішньо російське) з метою поступки для Польщі. Одним із важливих результатів цього акта стала пропозиція Ю. Пілсудського генерал-губернатору Г. Гартвігу фон Беселеру (ініціатору акта 5 листопада) про свою допомогу в організації польської армії.

Акт від 5 листопада 1916 р. не стосувався Галичини. Польські галицькі політики були лояльними до Відня. Тому вони пішли на значні компроміси щодо незалежності польських земель у складі Австро-Угорщини. Так, з'явилась угода щодо реформування політичного устрою імперії. Галичина мала одержати розширену автономію на зразок угорської. Серед польських галицьких партій на цьому найбільше наполягали консерватори. Один з чільних консервативних діячів, маршал Крайового сейму С. Незабітовський 18 липня 1918 р. запропонував імператору Карлу проект, у якому окреслено відносини Відня з Галичиною у разі створення «австро-польської» держави. У майбутньому Галичина мала об'єднатись із Польською державою під скіпетром австрійського імператора Карла. До складу цього австро-польського союзу повинна бути включена Волинь [Mroczka, 1998 : 54].

Таке розв'язання проблеми Галичини здавалося логічним для значної частини польської політичної еліти. Доцільність утворення «Австро-Польщі» аргументувалась тактичною необхідністю компромісу з Віднем. Підсумовуючи розвиток польського національного руху в Галичині на початку 1918 р. слід зазначити, що місцеві польські політичні діячі не ставили собі за ціль розірвати зв'язки з імперією Габсбургів для відродження Польщі. Досягнення цієї цілі вони бачили у серії компромісних угод з центральною владою.

Така ситуація змінилась після ознайомлення польського суспільства з існуванням таємного додатку до договору між Українською Народною Республікою (далі – УНР) і державами Четверного союзу, підписаного в Бресті 9 лютого 1918 р. Піти на це Центральні країни змушені були під впливом важкої ситуації на фронтах світової війни.

1 січня 1918 р. на запрошення німців до Бреста прибули українські представники. Їх очолював В. Голубович (пізніше О. Севрюк). 9 січня 1918 р. у Брест-Литовському розпочалося перше пленарне засідання мирної конференції. Під час переговорів українські дипломати зажадали забезпечення територіальної цілісності УНР, тобто приєднання до України Холмщини, Підляшшя й проведення плебісциту у Східній Галичині, Північній Буковині та на Закарпатській Україні, де українське населення становило переважну частку.

Керівник австрійської дипломатії О. Чернін погодився на підписання договору з УНР за умови, що проблема Східної Галичини стане предметом окремої таємної угоди з Україною. Її підписано 8 лютого 1918 р. Так, з українських земель Галичини і Буковини передбачалося створити окремий коронний край в складі Австро-Угорщини. У ніч з 8 на 9 лютого 1918 р. представники України і Четверного союзу підписали мирний договір. У його преамбулі договірні сторони вказували, що «вони хочуть сим договором вчинити перший крок до тривалого і для всіх сторін почесного світового миру» [Залізняк, 1930 : 50].

Відповідно до преамбули був укладений основний текст договору. Він засвідчував завершення стану війни між договірними сторонами. Кордони УНР і Австро-Угорщини відповідали довоєнним російсько-австрійським. У межах відновлюваної Польської держави їх повинна була визначити спільна комісія. Угода не містила взаємних анексіоністських і контрибуційних вимог. Договір набував чинності лише в разі його ратифікації всіма країнами, що його підписали [Прутуляк, 2004 : 85].

.....

Під час переговорів у Брест-Литовському в січні-березні 1918 р. не була врахована позиція польської галицької еліти. Це стало вагомим політичним прорахунком Відня. У зазначений період лідери Антанти все активніше почали висловлюватись щодо майбутнього Польщі. 8 січня 1918 р. президент США В. Вільсон у черговому посланні до американського конгресу проголосив 14 пунктів післявоєнного мирного врегулювання в Європі. У 13-му пункті йшлося про те, що після завершення війни повинна бути створена Польська держава, що охоплює територію, на якій проживає безперечно польське населення і цій країні було б забезпечено вихід до моря. Також значне невдоволення польського суспільства в Східній Галичині та у Польському королівстві викликала передача земель Холмщини і Підляшшя в склад УНР.

У січні 1918 р. тривожні сигнали щодо переговорів у Бресті загалом не вплинули на лояльність галицьких польських політиків щодо Відня. У їхньому середовищі панувала думка про те, що запрошення делегації від Польського королівства до Бреста відбудеться вже незабаром. У газетних публікаціях, які висвітлювали переговорний процес, зазначено: щонайдовше за тиждень країни Четверного союзу нададуть офіційну акредитацію польській делегації в Брест-Литовському. Проте цього так і не відбулось. Водночас (січень 1918 р.) на переговори була запрошена делегація УНР. Це викликало обурення польської політичної еліти Східної Галичини і всієї польської громадськості загалом.

Незважаючи на зусилля політиків з Галичини (Я. Гоец-Окоцінський, Д. Абрагамович та інші), які провели ряд консультацій з чільними посадовцями Відня і Берліна, наприкінці січня 1918 р. польська делегація так і не одержала права голосу на мирних переговорах. До того ж до польських парламентарів у Відні почали надходити тривожні звістки. Голова «людовців» В. Вітос вважав, що Берлін хоче створити із земель Польщі та Литви свою колонію [Witos, 1981 : 203].

Польські галицькі політики були занепокоєні вимогами українських партій щодо поділу Галичини на польську та українську частини. Щоб не допустити цього, а також передачі земель Холмщини і Підляшшя до УНР, члени Польського кола в австрійському парламенті започаткували «петиційну кампанію». Розроблено петицію єдиного зразка, адресовану міністру закордонних справ Австро-Угорщини О. Черніну. Її зачитували на масових зборах польських мешканців міст і сіл. Потім під цим документом ставили свій підпис присутні громадяни, які належали до різноманітних соціальних і професійних груп (селяни, робітники, службовці, інтелігенція). Петицію направляли в Польське коло у Відні, а воно передавало їх уряду. Географія надходження звернень була доволі широкою. Вона охоплювала всі міста Галичини, а також значну кількість селищ цього регіону. Найбільша кількість звернень до О. Черніна надходила із Західної Галичини. Петиція містила такі основні положення: більшість населення Галичини становлять поляки, тому її поділ за національною ознакою неможливий; провінція в майбутньому має стати частиною відновленої Польщі [ЦДІАУ у м. Львові. Ф.717. Оп.1. Спр.17. Арк.5].

«Петиційна кампанія» не принесла бажаного результату. Країни Четверного союзу підписали 9 лютого 1918 р. договір з УНР. Не знаючи про існування таємного додатку до цієї угоди, польська громадськість розцінила цей факт назагал позитивно, розглядаючи його як ще один крок до миру з Росією. Уже за декілька днів до польських парламентарів у Відні дійшла інформація про існування неоприлюдненої частини угоди з УНР. Сталося це через нестриманість одного з членів української делегації в Бресті – О. Севрюка, який в одній з віденських кав'ярень похвалився укладенням таємного протоколу до угоди між УНР та Австро-Угорщиною як великою дипломатичною перемогою.

Більшість польських політичних діячів не сподівалася такого розвитку подій. Вони розцінювали це як «зраду» польських інтересів Віднем. Так, у своєму друкованому органі «Справа польська» польські соціалісти назвали конференцію у Бресті яскравим свідченням загарбницьких планів німців та брехливості австрійців [ДАЛО. Ф.257. Оп.2. Спр.1186. Арк.96.].

Близькими до такої позиції були діячі ПСЛ «Пяст» та демократи. Свідченням цього став з'їзд «демократичних сил» у Кракові, що проходив 2–4 лютого 1918 р., на якому були представленні делегати від вищезгаданих партій. На цьому зібранні, як свідчать дані австрійської поліції, схвалено ряд резолюцій. Основною в них була вимога побудови незалежної Польської держави, яка б не перебувала у жодному зв'язку з Австрією [ДАЛО. Ф.257. Оп.2. Спр.1186. Арк.81.]. Консерватори, хоча й з осудом сприйняли існування таємних домовленостей між Києвом та Віднем, все ж до самого розпаду Австро-Угорщини сподівалися на союз з Габсбургами.

Попри значні політичні суперечності, польські партії, які входили до складу Польського кола в парламенті, змогли виробити спільну позицію щодо питання Брестського договору. Вперше соціалісти, консерватори і демократи зуміли поєднати свої зусилля задля спільної

цілі анулювання таємного додатку до договору з УНР. Прийнято рішення перейти в опозицію до уряду Австро-Угорщини. Заяву такого змісту в парламенті зробив голова Польського кола Я. Гоец-Окоцінський. Це був важливий політичний хід, оскільки перехід польських послів в опозицію автоматично означав відмову від підтримки ними проекту бюджету на 1918 р., а це могло призвести до відставки кабінету міністрів і парламентської кризи. Польські політики сподівалися так змусити Відень розірвати таємну угоду з УНР.

У підсумку дії польських політичних кіл вплинули на позицію Відня у цьому питанні. Спочатку він був змушений загальмувати процес ратифікації таємного протоколу з УНР, а потім взагалі відмовитись від нього. 6 липня 1918 р. уряд Австро-Угорщини в односторонньому порядку денонсував свій підпис під таємним додатком до Брестського договору від 9 лютого 1918 р., виставивши як формальну причину те, що він був підписаний не з гетьманським, а вже неіснуючим на той час урядом УНР. До того ж українській державі закидалося невиконання у повному обсязі взятих на себе зобов'язань щодо поставки в Австрію продовольства.

Чільні представники ендеїї з-поза Галичини ще на початку Першої світової війни шукали підтримки Антанти для польської справи. Р. Дмовський з групою своїх прихильників створив у серпні 1917 р. у Парижі Польський національний комітет (далі – ПНК), який мав репрезентувати інтереси всього польського народу перед країнами Антанти. ПНК мав тісні контакти з урядами Франції, Англії та США, які всіляко підтримували сепаратистські рухи в імперії Габсбургів. Цій меті слугував ініційований Антантою Конгрес поневолених народів Австро-Угорщини, що проходив у квітні 1918 р. у Римі. У його роботі взяли участь польська, чеська, словацька, хорватська та словенська делегації. Попри співпрацю з Антантою члени ПНК неоднозначно сприйняли цю подію. У їхньому середовищі розгорілася дискусія, чи взагалі потрібно відправляти до Риму польську делегацію. Р. Дмовський вважав, що на Конгресі, де будуть розглядатися національні рухи усіх народів імперії, справі Польщі буде приділена неналежна увага. З іншого боку, основним ворогом поляків виступав Берлін, в руках якого Відень був лише знаряддям. З цього приводу Р. Дмовський на засіданні ПНК підкреслив, що польська справа не вичерпується лише Австрією [AAN. Sygn.4. K.58.]. Думку Р. Дмовського підтримав Є. Пільтц, проте він висував інші аргументи. На його думку, після Брестського договору для Антанти склалася загрозлива воєнна ситуація. У таких умовах є цілком реальними сепаратні переговори з Віднем. Тому полякам не слід брати участь у Конгресі, оскільки у випадку миру між Антантою та Австрією це могло нашкодити польській справі в Галичині [AAN. Sygn.4. K.58.]. Після довгої і жвавої дискусії члени ПНК все ж дійшли висновку, що участь польської делегації у Конгресі поневолених народів позитивно вплине на польський національний рух, створить єдиний антинімецький фронт з народів Габсбурзької імперії.

Головною метою польської делегації під час роботи Конгресу було налагодити тісніші стосунки з чехами та румунами для створення в перспективі військово-політичного союзу та прийняття окремої декларації Конгресу в польській справі [AAN. Sygn.4. K.58.]. Але у цьому пункті поляки зазнали невдачі. Між ними та чехами впливали глибокі суперечності стосовно приналежності Цешинської Сілезії. Через це не могло бути мови про жодні союзи. Поляки відмовилися голосувати за будь-які рішення Конгресу, чехи ж звинуватили їх в національному егоїзмі. Проведення Конгресу опинилося під загрозою. Лише під тиском країн Антанти поляки погодилися підписати спільний антиавстрійський маніфест, але при цьому польська делегація опублікувала окрему заяву такого змісту: «Польський народ у боротьбі за своє з'єднання і свою незалежність прагне визволити усі землі заселені поляками. Нашим головним його ворогом є Німеччина. Усе майбутнє Польщі залежить від боротьби з Берліном не лише тому, що в даний час під його владою знаходиться частина польських земель, але через те, що головним завданням німецької політики було і є недопущення до об'єднання Польщі в кордонах 1772 р. Попри це, ми солідаризуємося з іншими народами у їхньому прагненні до визволення від австрійського гніту» [AAN. Sygn.4. K.58.]. Після цього держави Антанти (крім Росії) видали власні заяви про підтримку народів Австро-Угорщини у боротьбі за незалежність, а США проголосили, що всі слов'янські народи повинні повністю бути звільнені від австро-угорської залежності [Тищик, 2004 : 118].

Участь польської делегації у Конгресі поневолених народів мала позитивний вплив на розвиток польського національного руху в Галичині. Польські політики, які розчарувалися у Відні після Брестського миру, побачили альтернативу у підтримці США та Антанти у відбудові незалежної та об'єднаної Польщі. Українські галицькі політики не брали участь у римському Конгресі, оскільки покладалися виключно на допомогу Відня у побудові власної держави. У майбутньому це дало підстави полякам називати український національний рух «австрійською інтригою».

Нова політична ситуація після Брестського договору, змусила Польську соціал-демократичну партію Галичини та Сілезії змінити свою тактику. 18–20 травня 1918 р. у Кракові відбувся XIV з'їзд цієї політичної сили. У його роботі взяло участь 184 особи, включно з представниками Польського королівства та чеськими демократами. Австрійська поліція уважно стежила за їхніми засіданнями. Більшість делегатів наголошувала на позитивній ролі російської революції для розвитку соціалістичного світового руху. Проте основною темою їхніх доповідей стало питання польського національного руху. Найбільш радикальними були промови І. Дашинського, А. Гауснера. Перший категорично відкинув ідею утворення австро-польського політичного союзу, яку він любив до подій в Бресті, і запропонував з'їзду прийняти резолюцію з вимогою надати Польщі вихід до Балтійського моря. Лідер соціалістів не оминув питання українсько-польського протистояння в провінції. При цьому він зазначив, що з українцями неможливо порозумітися через відсутність у них на той момент справжніх соціалістичних діячів. А. Гауснер у своїй промові підкреслив зв'язок між відбудовою незалежної Польщі та розвитком польського соціалістичного руху [ДАЛО. Ф.350. Оп.1. Спр.4496. Арк.8].

Упродовж весни-літа 1918 р. в середовищі польського суспільства Східної Галичини відбулася зміна у політичних настроях і орієнтаціях. Більшість польських політиків почувалися зрадженими Віднем через Брестський мирний договір, укладений між Україною та Четверним союзом. Крім цього, перемога Центральних держав у війні робилась усе примарнішою. Події 1918 р. стали переломним етапом для польської політичної еліти. Після них вони усвідомили потребу об'єднатися задля відбудови «великої» Польської держави в кордонах 1772 р. та визнали безперспективними подальші сподівання на Відень.

Висновки. Завдяки ліберальному політичному режиму Австро-Угорщини польський національний рух Галичини кінця XIX ст. – початку XX ст. досяг значних результатів. Тому політична еліта бачила у початку I світової війни шанс для звільнення від Російської імперії польських земель та відновлення своєї національної держави. На думку більшості представників польського національного руху, досягнення цієї мети мало базуватись на підтримці та тісному союзі з Габсбурзькою монархією. Унаслідок усі польські партії Галичини та їхні представники у Віденському парламенті урочисто стали на бік Австрії та Четверного союзу в світовому конфлікті. На першому етапі світової війни польське суспільство краю з ентузіазмом підтримувало Австро-Угорщину та допомагало формувати національні підрозділи у складі австрійської армії – польські легіони. Ситуація зазнала кардинальної зміни після підписання Четверним союзом договору з Української народною республікою. Таємний додаток до цього документу передбачав поділ Галичини за національною ознакою. Це підірвало довір'я польського політикуму та суспільства до Відня. Крім цього, американський президент В. Вільсон у січні 1918 р. у своїх «14 тезах» гарантував відновлення польської держави з виходом до моря. Крім цього, зі вступом у війну США на стороні Антанти Четверний союз практично втратив шанси на мілітарну перемогу. Тому наприкінці 1918 р. польська політична еліта Галичини усвідомила потребу об'єднання задля відбудови Польської держави в кордонах 1772 р., без підтримки Четверного союзу.

Подяка. Щиро вдячний працівникам, членам редколегії журналу за поради, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження, авторства та/або публікації цієї статті.

Джерела та література:

AAN – Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

Belcikowska, A. (1925). *Stronnictwa i związki polityczne w Polsce*. Warszawa: Dom Książki Polskiej, 1086 s.

Daszyński, I. (1918). *Cztery lata wojny: Szkice z dziejów polityki polskiej partyi socjalno-demokratycznej Galicji i Śląska*. Kraków: Drukarnia Ludowa, 48 s.

Garlicki, A. (1988). *Józef Piłsudski: 1867–1935*. Warszawa: Czytelnik, 783 s.

Głąbiński, S. (1939). *Wspomnienia polityczne*. Pelplin: Nakł. Drukarni i Księgarni Sp. Z. o., 559 s.

Grabowski, Z. (2014). *Legiony Polskie*. Warszawa: Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, 98 s.

Mrocza, L. (1998). *Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 219 s.

Pobóg-Malinowski, W. (1933). *Narodowa demokracja 1887–1918. Fakty i dokumenty*. Warszawa: Dom Książki Polskiej, 131 s.

Świątek, R. (1998). *Lodowa ściana: Sekrety polityki Józefa Piłsudskiego 1904–1918*. Kraków: Wydawnictwo PLATAN, 950 s.

Witos, W. (1981). *Moje wspomnienia*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 586 s.

ДАЛО – Державний архів Львівської області.

Залізняк, М. (1930). Перший виступ української держави у світовій політиці. *Календар Червоної Калини на 1931 рік*. 50.

Питуляк, П. (2004). *Україна і Брестський мир: від підписання до виконання (1917–1918)*. Київ, Київський національний торговельно-економічний університет, 216 с.

Тищик, Б. (2004). *Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923)*. Історія держави і права. Львів: Тріада плюс, 392 с.

ЦДІАУ у м. Львові – Центральний державний історичний архів України у м. Львові.

Vasyl I. Klok

Lviv University of Trade and Economics

PhD. (History), Associate Professor

Polish National Movement in Galicia During World War I.

Abstract. *The aim of the article is to study the development of the Polish national movement in Galicia during World War I. Research methods: analysis, synthesis, generalization, problem-chronological, historical-systemic. Scientific novelty: for the first time in the national historiography the genesis of the Galicia Polish national idea in 1914-1918 and the activity of local Polish politicians for its realization were comprehensively researched. Conclusions: Due to the liberal political regime of Austria-Hungary, the Polish national movement of Galicia achieved significant results in the end of nineteenth - beginning of twentieth century. Therefore, the Polish political elite saw at the beginning of World War I a chance to liberate Polish lands from the Russian Empire and restore its national state. According to most members of the Polish national movement, the achievement of this aim should have been based on support and close union with the Habsburg monarchy. As a result, all Polish parties in Galicia and their representatives of the Vienna Parliament solemnly sided with Austria and the Fourth Union in the world conflict. During the first stage of World War, the Polish society of the region supported Austria-Hungary enthusiastically and helped to form national subdivision within the Austrian army - the Polish Legions. The situation sustained a radical change after the signed an agreement of the Fourth Union with the Ukrainian National's Republic. A covert addition to this document provided for the division of Galicia on national feature. This undermined the trust of Polish politicum and society to Vienna. However, American president Wilson in his "14 theses" guaranteed the restoration of the Polish state with access to the sea in January 1918. Besides, with the entry of the United States into the war on the side of the Entente, the Fourth Union practically lost its chances of military victory. Therefore, in the end of 1918, the Galicia's Polish political elite realized the necessity of unification to rebuild the Polish state within the borders of 1772 without the Fourth Union's support.*

Key words: *Austria-Hungary, Vienna, Galicia, national movement, World War I, political parties, Poland, Fourth Union.*

References:

AAN – Archiwum Akt Nowych w Warszawie. (in Polish).

Bełcikowska, A. (1925). *Stronnictwa i związki polityczne w Polsce*. Warszawa: Dom Książki Polskiej, 1086 s. (in Polish).

Daszyński, I. (1918). *Cztery lata wojny: Szkice z dziejów polityki polskiej partyi socjalno-demokratycznej Galicji i Śląska*. Kraków: Drukarnia Ludowa, 48 s. (in Polish).

Garlicki, A. (1988). *Józef Piłsudski: 1867–1935*. Warszawa: Czytelnik, 783 s. (in Polish).

Głabiński, S. (1939). *Wspomnienia polityczne*. Pelplin: Nakł. Drukarni i Księgarni Sp. Z. o., 559 s. (in Polish).

Grabowski, Z. (2014). *Legiony Polskie*. Warszawa: Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, 98 s. (in Polish).

Mrocza, L. (1998). *Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 219 s. (in Polish).

Pobóg-Malinowski, W. (1933). *Narodowa demokracja 1887–1918. Fakty i dokumenty*. Warszawa: Dom Książki Polskiej, 131 s. (in Polish).

Świątek, R. (1998). *Lodowa ściana: Sekrety polityki Józefa Piłsudskiego 1904–1918*. Kraków: Wydawnictwo PLATAN, 950 s. (in Polish).

Witos, W. (1981). *Moje wspomnienia*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 586 s. (in Polish).

ДАЛО – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [State Archives of Lviv Region]. [in Ukrainian].

Zalizniak, M. (1930). Pershyi vystup ukrainskoi derzhavy u svitovii politytsi [The first appearance of the Ukrainian state in world politics]. *Kalendar Chervonoï Kalyny na 1931 rik*. 50. – *Red Viburnum Calendar for 1931*. 50. [in Ukrainian]

-
- Prytuliak, P.** (2004). *Ukraina i Brestskyi myr: vid pidpysannia do vykonannia (1917–1918)* [Ukraine and the Brest Peace: from signing to implementation (1917–1918)]. Kyiv, Kyivskyi natsionalnyi torhivno-ekonomichnyi universytet, 216 s. [in Ukrainian]
- Tyshchyk, B.** (2004). *Zakhidnoukrainska Narodna Respublika (1918–1923)* [Western Ukrainian People's Republic (1918–1923)]. Istorii derzhavy i prava. Lviv: Triada plius, 392 s. [in Ukrainian]
- TsDIAU u m. Lvovi** – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv]. [in Ukrainian]

Статтю надіслано до редколегії 14.04.2022 р.
Статтю рекомендовано до друку 24.05.2022 р.